

Лук'янченко С. О.

Національний університет «Одеська юридична академія»,

аспірант кафедри кримінального права

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗАХОДІВ ЩОДО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Протягом усього періоду історичного розвитку суспільства, на рівні держави вживається широкий спектр заходів, які спрямовані на забезпечення охорони інтересів суспільства та кожної окремої людини. Безумовно, що одним із ключових інструментів захисту суспільних та інших інтересів є їх кримінально-правова охорона, а застосування кримінально-правових санкцій є найсуворішим засобом впливу на осіб, які здійснюють злочинні посягання на охоронювані кримінальним законом суспільні відносини.

Водночас, необхідно звернути увагу, що у практиці пострадянського простору інструменти кримінально-правового впливу використовувались лише щодо фізичних осіб, які відповідно до кримінального законодавства є суб'єктами кримінальної відповідальності. Певним чином, такий стан справ зумовлюється і усталеними у кримінальному праві підходами щодо використання відповідних концепцій вини, які придатні лише для пояснення та встановлення форм вини фізичних осіб. Необхідно зауважити, проблема встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб протягом відповідного періоду розвитку нашої держави не була актуальною, про що свідчить недостатня її розробленість на монографічному рівні, хоча вона і привертала увагу науковців в окремих публікаціях[1;2;4;6].

На нашу думку, можна виокремити ряд причин, які зумовили таку ситуацію:

- недостатній рівень розвитку економічних інституцій, зокрема приватного сектору економіки;
- недостатня розвиненість форм діяльності юридичних осіб у відповідних сферах суспільних відносин, які підлягають кримінально-правовій охороні, зокрема щодо діяльності у сфері інтелектуальної власності, сферах які пов'язанні із можливістю забруднення навколишнього середовища тощо;
- висока латентність правопорушень, які вчиняються юридичними особами.

Водночас, розвиток ринкових відносин призвів до зміни ситуації, яка поставила на порядок денний питання щодо встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб. Окремі наукові спроби обґрунтувати можливість кримінальної відповідальності юридичних осіб було зроблено у минулому десятилітті, які знайшли своє відображення у проектах законодавчих актів на пострадянському просторі. Так, в окремих проектах Кримінального закону у РФ пропонувалось закріпити можливість кримінальної відповідальності юридичних осіб у таких випадках: невиконання чи неналежне виконання закону, який закріплює обов'язок чи заборону щодо здійснення конкретної діяльності; здійснення діяльності, яка не відповідає установчим документам чи оголошеній меті; вчинення злочинного діяння в інтересах юридичної особи чи його допущення, санкціонування, погодження органом, який здійснює управління юридичною особою[5, 257]. Така позиція не може бути нами підтримана, оскільки запропонований підхід є доволі загальним та, фактично, не може бути реалізований у правозастосовній практиці. Так, вважаємо, що неможливо встановити кримінальну відповідальність за здійснення діяльності, яка не передбачена статутними документами, адже це створює умови для занадто широкого трактування норми. Більше того, керуючись міжнародною практикою та концептуальним підходом щодо дозвільного характеру ведення бізнесу, суб'єкти господарювання можуть

здійснювати будь-яку діяльність, яка не суперечить чинному законодавству, за умови її провадження в установленому порядку, зокрема із отриманням відповідної дозвільної документації. Необхідно також відзначити, що у переважній більшості випадків цивільне та господарське законодавство не вимагає внесення змін до статутних документів для здійснення окремих форм господарської діяльності.

Окремі країни, зважаючи на розвиток транснаціональних корпорацій встановили кримінальну відповідальність щодо порушення правил пов'язаних із дотриманням природоохоронного законодавства, а також інших екологічних норм, що на нашу думку, є позитивним кроком.

Аналіз кримінального законодавства України свідчить, що законодавець пішов шляхом закріплення кримінальної відповідальності юридичних осіб за різноманітні злочини, які знаходяться у різних розділах Особливої частини КК України. Водночас, необхідно відзначити, що вказані злочини у той чи інший спосіб пов'язанні із фінансовою діяльністю, чи використання наявних активів для забезпечення іншої діяльності. Значною мірою такий підхід є виправданим, що пов'язано із активним розвитком доволі специфічного явища – інфраструктури злочинності. У кримінологічній науці, дослідженню цієї проблематики присвячено доволі значну кількість наукових досліджень (В.М. Дрьомін, О.Ф. Долженков, Д.М. Цехан, В.Я. Цитряк), які спрямовані на визначення сутності цього явища та розроблення заходів щодо протидії функціонуванню останній. У своїх дослідженнях науковці досягли згоди, що невід'ємним елементом інфраструктури сучасної злочинності є відповідні юридичні особи (комерційні структури), які використовуються для забезпечення інтересів організованої злочинності. У контексті цього, доволі слушною видається ч. 1 ст. 96-3 КК України[3], де однією із підстав для застосування кримінального законодавства до юридичних осіб визначено вчинення її уповноваженою особою від імені юридичної особи будь-якого із

злочинів, передбачених у статтях 258 - 258-5 КК України. Водночас, слушно зауважити, що у випадку реалізації цієї норми виникає значна кількість проблем, зокрема щодо: а) чіткого визначення уповноваженої особи; б) форм підтвердження вчинення дій від імені юридичної особи (зокрема, необхідно законодавчо встановити систему конклюдентних та інших дій уповноваженої особи, які підтверджують, що дії здійснювали від імені конкретної юридичної особи). Доволі незрозумілим, на сьогодні, є трактування вчинення таких дій в інтересах юридичної особи, а текст норми закону дозволяє її доволі широке трактування, що призведе до значних зловживань з боку правоохоронних органів, і може використовуватись як спосіб тиску на юридичних осіб.

Також зважаючи на межі вказаної роботи, яка має тезовий характер, необхідно звернути увагу й на проблему реалізації заходів кримінально-правового впливу на юридичних осіб. Так, одним із таких заходів визначено конфіскацію майна юридичної особи. У контексті цього необхідно звернути увагу на ряд проблем, які виникнуть у разі застосування такого заходу, зокрема: а) забезпеченні інтересів, засновників юридичної особи, яким не було відомо про такі дії, або, які виступали проти вчинення таких дій, але рішення було прийнято більшістю; б) забезпечення інтересів кредиторів та інвесторів юридичної особи; в) визначення суб'єкта реалізації майна; г) широкі можливості щодо використання такого кримінально-правового інструментарію під час здійснення рейдерських захоплень.

Підсумовуючи, відзначимо, що встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб є позитивним кроком у розвитку кримінального законодавства України, але наявні кримінально-правові норми мають доволі загальний вигляд та потребують суттєвого уточнення у частині як конкретизації норм КК України, так і щодо розроблення спеціального законодавства щодо реалізації положень притягнення юридичних осіб до кримінальної відповідальності.

Список використаної літератури:

1. Грек Т.Б. Проблеми кримінальної відповідальності юридичних осіб. Адвокат. №1. 2012. С.45-47;
2. Дорохіна Ю.А. Юридична особа як суб'єкт кримінальної відповідальності: сучасний стан та міжнародний досвід. Юридична наука. 2012. №6 С. 71-76;
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. №2341-III [Електронний ресурс]: станом на 7 березня 2018 р. Електрон. текст. дані. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
4. Лихова С.Я. Юридичні особи як суб'єкти кримінальної відповідальності за КК України. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2014. №4. С.128-132;
5. Уголовно-правовое воздействие: монография / коллектив авторов; под ред. А.И. Рарога. – М. : Проспект, 2013. – 288 с.
6. Фріс П.Л. До питання про кримінальну відповідальність юридичної особи. Юридичний вісник. №2. 2015. С. 152-156